

Tuottajain Maito 60 vuotta, otteita meijeritoiminnan kehityksestä aikalaisen silmin

Suomalaisen maidontuotannon ja maidonjalostuksen kehityspolku 1900-luvun aikajanalla on ollut jatkuvaa kehittämistä ja muutosta. Maitotuotteiden merkitys kansakunnan ravitsemishuollossa on ollut aina tärkeä. Separaattorin keksiminen mobilisoi kyliin runsaasti pikkumeijereitä ja juustontuotanto käynnistyi kartanomeijereissä sveitsiläisten juustomestareiden neuvoin. 1902 voimaantullut osuuskuntalaki loi mahdollisuuden perustaa maitoyhteisöjä osuustoiminta periaattein. 1900-luvulla maidonjalostuksen yritysrakenteen muodosti osuusmeijerit. Osuuskuntien perustamat meijeriliitot palvelivat osuuskuntia tekniisiin, ja taloudellisiin sekä laatuksymyksiin keskittyen. Valio hoiti voin ja juuston markkinoinnin sekä koko maidon tuotannon kehittämistä. Fuusioiden myötä pienistä meijereistä kasvoi alue ja maakunta meijereitä.

Tuottajain Maidon synty

1950-luvulla Osuusliike Elanto käynnisti etelä Suomessa oman maidonkeräyksen ja jalostuksen. Tämä käynnisti hankkeen uuden maidonhankintaorganisaation perustamiseksi työkaluksi Etelä-Suomen maidonjalostuksen pitämiseksi tuottajien hallinnassa. Perustettiin osakeyhtiö Tuottajain Maito 1955. Perustajana olivat tuottajajärjestö, suurimmat valiolaiset meijerit ja Valio. Pekka Liljendahl johti yhtiötä 21 vuotta. Jukka Heimon toimiessa tiiviisti organisaation kehittämistehtävissä ja toimitusjohtajana Liljendahl jälkeen vuoteen 1991. Riihimäen Herajoelle rakennettiin uusi maito-, ja tuoretuotemeijeri. Toiminta oli tuloksellista ja pieniä meijereitä liittyi tasaiseen tahtiin seuraavina vuosikymmeninä. Tuottajain Maidon vahvuutena olivat jogurtti ja muut tuoretuotteet. Tuottajain Maito muutettiin osuuskunnaksi vuonna 1982.

Kymenlaakson Osuusmeijerin historiaa

Osuuskuntien rakennekehityksen historiaa tarkasteltaessa on tässä yhteydessä paikallaan tarkastella Kymenlaakson Osuusmeijerin historiaa. Kymenlaakson Osuusmeijeri perustettiin maakunnan aluemeijeriksi 27.1.1905. Inkerosiin rakennettiin ensimmäinen meijeri. Kymijokivarren teollisuuskylien kulutusmaitokaupan ja maidonjalostuksen kehittäminen olivat perustamispäätöksen taustana. Vuosina 1912-1917 meijeri toimitti junalla sterilisoitua maitoa Inkeroisista Pietariin lasipulloissa. Juustoa valmistettiin Koskiston, Sippolan, Haminan ja Korian meijereissä. Vuositasolla juustoa noin 3 milj. kg, ja voita noin 2 milj. kg. Juustomeijereiden yhteydessä oli suuret sikalat. Vuosittain laatuksipailuissa Kymenlaakson juustolat ovat sijoittuneet hyvin. Juustoheraa kuivattiin myös rehujauheeksi. Inkeroinen oli osuuskunnan nestemeijeri ja pääpaikka. Osuuskunta keräsi maitoa 1980-luvulla 13 kunnan alueelta. Maidonlähettäjiä oli noin 4000 ja maidon vastaanotto yli 100 milj. litraa vuodessa.

Muutokset 1970-luvulla

Suomen maataloudessa alkoi 1970-luvulla uusi aikakausi. Kasvanut maidontuotanto johti ylituotantoon ja vientivaikeuksiin. 1969 säädettiin laki peltojen paketoinnista ja lehmien tapporahasta. Tuotannon supistaminen jatkui tilakohtaisina vähentämissopimuksina ja lopulta tilakiintiönä sekä kaksihintajärjestelmänä. Etelä Suomen taajamien maito- ja tuoretuotteiden hoitamiseksi osuusmeijereiden ja Valion kesken sovittiin maidonjalostuksen työnjaosta pitkien neuvottelujen jälkeen siten että Etelä-Suomen meijereissä keskitytään maito- ja tuoretuotteiden valmistukseen ja raskaampi jalostus siirretään pohjoisempiin meijereihin. Perustettiin maitorahasto. Osuusliike Elanto lopetti myös meijeriliiketoiminnan sopimuksella Valion kanssa. Elannolle maitoa toimittaneet Valkealan maitokunnan jäsenet liittyivät Kymenlaakson Osuusmeijerin jäseniksi. Sodan jälkeen Valion Viipurin konttorin toiminnat siirtyivät Kouvolaan ja Valiolla oli Kouvolaan juustola ja maidonkeräystä. Kouvolaan 1968 valmistunut uusi kauppamaitomeijeri aloitti pakattujen maitojen toimitukset Helsinkiin ja Etelä Suomeen. Kymenlaakson Osuusmeijerille muutos merkitsi juuston, voin ja jäätelön valmistuksen loppumista ja neljän juustomeijerin

sulkemista vaiheittain. Kouvolan tuotantoon tuli maitonesteiden lisäksi aseptinen vanukastuotanto, rahka ja rahkatuotteet, sekä herapohjaiset mehut.

1972 osuuskunnan toimitusjohtajaksi valittu Erkki Kinnunen oli keskeisesti mukana rakentamassa pohjois-Kymenlaaksoon yhtenäistä maidontuottajakenttää ja Valio/Elanto-ratkaisua. Kinnunen oli aikaisemmin toiminut Herajoella lanseeraamassa jogurttituotantoa menestykseen markkinoilla. 1970-luvun puolivälissä Kinnunen oli aktiivisesti käynnistämässä juustoheran jalostamishanketta elintarvikekelpoiseksi. Korian meijerin juustolassa Matti Harjun tutkimustyö käynnistyi aiheesta Sitran tukemana. Matti Harjun innovaatiot ja huikea menestys Valion maidonjalostuksen kehittäjänä on upea jatke Artturi Virtasen työlle. Herapohjainen Hedelmätarhamehu oli menestystuote aikanaan Kouvolan tuoteryhmässä. 1983 toimitusjohtajaksi valittiin Pentti Moisio Erkki Kinnusen siirryttyä Valion tehtäviin. Moisio jatkoi aktiivisesti meijerin kehittämistä. Kouvolan meijerin maidonpakkaus uudistettiin ja rakennettiin aseptisen tuotannon tilat 1980 luvulla. Varastokapasiteettia lisättiin merkittävästi. Rekkojen automaattipesuhalli ja tuottajalähetäjä rakennettiin myös.

Toimintaympäristön muutos 1980-luvulla

Maatalouden osuustoiminnalliselle yritysraenteelle muutospainetta tuli monesta suunnasta. Elintarvikkeiden hintasäännöstely loppui. Kaupparyhmien asema tästä ja vapaakauppasopimuksesta johtuen vahvistui merkittävästi. Neuvostoliiton sortuminen ja bilateraalisesta kaupan loppuminen Neuvostoliittoon 1990 oli maitosektorille yllättävä muutostilanne. Esim. Kuivamaidon Nastolan tehdas valmisti äidinmaidon korviketta Neuvostoliittoon kolmessa vuorossa 7 päivänä viikossa. 1991 vuoden alkupuolella vienti loppui Neuvostoliiton järjestelmien loppuessa. Kilpailulain säätäminen ja kilpailuviraston tulokset totesivat osuusmeijereiden ja Valion toimintakäytännön lainvastaiseksi. EU-jäsenyyteen liittyminen nousi nopealla aikataululla esiin. Maataloudelle ennakoitiin 10 vuoden sopeutumisajaa muutokselle. Muutokset tulivat voimaan yhdessä yössä, ja maidon hinnoitteluun luotiin A- ja B-alueille alennettu hinta poliittisella päätöksellä.

Nykymuotoisen Valion synty

Pellervo-seuran hallintohenkilökoulutuksen ja Yritystaito Oy:n toimesta käynnistyi maito-osuuskuntien hallinnoille ja toimivalle johdolle koulutus ja muutosvalmennus. Ajan haasteet ja muutoksen väistämättömyys tuli mukanaolijoille selkeästi tietoisuuteen. Yritystaidon Juha Viljasen johdolla muutoksen vaikutusta ja vaatimuksia kartoitettiin ryhmätöinä osuuskunnittain. Tuottajain Maidon, Kymenlaakson Osuusmeijerin, Idän Maidon ja Maitojalosteen osalta toimittiin samalla koulutussapluunalla ja aikataululla. Tehtiin reaalista vertailua mihin erilaiset toimintaratkaisut osuuskunnan osalta johtaa viljelijän kannalta. Osuuskunnan oman vertailun valmistuttua kouluttaja esitti toisten osuuskuntien vertailutiedot. Keskittyneen kaupan aseman voimistuminen nosti markkinariskin merkityksen keskeiseksi uhaksi tuotantoriskin edelle. Vastavoimaksi tavoitteena nousi esille miten maitosektorilla voitaisiin säilyttää Valion ja osuusmeijerien osaaminen ja vahvuudet uudessa toimintaympäristössä. Tuottajaosuuskunnissa suhtauduttiin muutoshasteeseen vaihtelevasti. Sain useita yhteydenottoja Maito-Pirkan ja Maito-Auran aktiivituottajilta. He tiedustelivat mitä voisivat tehdä, ettei maitokenttä hajoaisi. Yksinkertainen neuvoni oli aktiivinen yhteydenotto oman meijerin päättäjiin. He päättävät teidän puolestanne.

Risto Volanen käynnisti Pellervo-seuran koulutusohjelmaan LHI-koulutusohjelman 1990-luvun alussa. Meitä oli siellä iso joukko valtakunnan maito-, ja lihaosuuskuntien luottamus- ja toimivaa johtoa ensimmäisellä kurssilla. Neljän kurssijakson ja ryhmätöiden sekä kotitehtävien jälkeen oli yhteenvedon aika. Ryhmien loppuyhteenvedoista voi päätellä, että maito-osuuskuntien muutosvalmennus oli luonut yhteistä säveltä yhteisen toimintaorganisaation luomiseen. Enemmistö maito-osuuskuntien kurssilaisista näki tärkeänä voimien kokoamiseen siten, että toiminnan laillisuusvaatimukset täyttyvät. Osa maito-osuuskuntien ja etenkin lihaosuuskuntien kurssilaisista ei mieltänyt muutostarpeen välttämättömyyttä.

Tuottajain Maidon muutokset 1990-luvulla

Yhteiskunnan ja talouselämän muutospaineet alkoivat realisoitua ja tämä vauhditti ratkaisujen syntyä. Esimerkiksi Kymenlaakson Osuusmeijerin ja Tuottajain Maidon kesken hallitustasolla aihetta oli käsitelty ja laskelmia saavutettavista hyödyistä. Toimialalla oli paljon ylikapasiteettia, käyttöasteet alhaisia. Markkinoinnissa ja jakelussa oli päällekkäistä toimintaa. Näiden hallitulla purkamisella oli mahdollisuus saada maidon tuottajahintaan lisää tulospotentiaalia. Kymenlaakson Osuusmeijeri oli toiminut 85 vuotta maakuntameijerinä tuloksekkaasti. Osuuskunta oli alueellaan hoitanut rakennejärjestelyt aktiivisesti. Kouvolaan oli 1968 valmistunut uusi tuoretuotemeijeri joka oli uudistettu ja laajennettu 1980-luvulla. Erikoistuotteiden valmistamiseen oli hyvät laitteet ja osaava henkilöstö. Fuusioratkaisua pidettiin ongelmallisena. Hallintoneuvosto keskustelun jälkeen 1989 teki tilannearvion että vain yhtenäisellä maitorintamalla voidaan maidontuottajan etu parhaiten turvata. Tämä edellytti rakennekehitystyön jatkamista. Kymenlaakson Osuusmeijeri oli meijeripalapelissä suuri yksikkö. Jos se tässä vaiheessa jää pois, Valioryhmä hajoaa osiksi. Tuore esimerkki hajoamisesta oli lihapuoella tapahtunut. Myöskin konkurssiin menneen Hankkijan vaiheet oli LHJ-kurssilla perattu systemaattisesti. Kymenlaakson Osuusmeijerin ja Tuottajain Maidon fuusiosopimus tehtiin 8.8.1989, ja yhteinen liiketoiminta käynnistyi 1.1.1991. Tämä ratkaisu vauhditti muiden osuuskuntien fuusiopäätöksiä. Vuoden 1990 aikana Kymenlaakson Osuusmeijeriin fuusioitui Jaalan Osuusmeijeri ja Kimonkylän maitokunta. 1990 aikana Tuottajain Maitoon fuusioitui Lahden Seudun Osuusmeijeri, Sysmän Osuusmeijeri, Hartolan Osuusmeijeri, Joutsan Osuusmeijeri, Mikkelin Osuusmeijeri, Etelä-Karjalan Osuusmeijeri ja Osuuskunta Tuotteen maidonjalostustoiminnot.

1991 osuuskunta Tuottajain Maitoon valittiin uusi hallinto alueittain, edustajisto, hallintoneuvosto ja hallitus. Uusi hallitus ryhtyi aktiivisesti työstämään asioita eteenpäin. Hallituksen jäsenille hankittiin kännykät ja faksit, joilla päivittäin vaihdettiin tietoja. Koulutus ja suunnittelutoiminta Yritystaidon Juha Viljasen johdolla jatkui. Vuoden 1991 aikana luotiin osuuskunnalle tavoitteet ja toimintastrategia, jota johdonmukaisesti ja aktiivisesti lähdettiin toteuttamaan. Valion yhtiöittäminen markkinointiyhtiöksi ja jalostustoiminnan vaiheittainen keskittäminen Maitokaari Oy:n kautta oli tätä rakennetyötä kilpailuviraston määräaikaisten puitteissa. Valion osakkaiden rakennetyöryhmä valmisteli selvityksiä ja esityksiä toiminta-periaatteisiin liittyen. Lukuisat erityistyöryhmät työstivät esityksiä osa alueista ja erilliskysymyksistä.

Peruslinjauksiksi toimintaan päätettiin:

- Päätösvalta yhteistyöosuuskunnilla.
- Yhteistyö osuuskunnat hoitaa maidon hankinnan ja keräilyä
- Samanhintaisuus maidosta.
- Jakelu hoidetaan Valion toimesta.
- Rahoitus hoidetaan itse.

Tällä pyritään turvaamaan päätösvalta maidontuottajilla yhteistyöosuuskuntien kautta muuttuvissa olosuhteissa. Tavoitteeksi ajateltiin Valiolle asemaa, jossa se voisi tehokkaasti optimoida raaka-aineen käytön ja toiminnan yleensä.

Valio Oy perustettiin 1992 markkinointiyhtiöksi, jolloin yhteistyöosuuskuntien markkinointi ja jakelu siirtyi Valion uudelle toimintarakenteelle.

Tuottajain Maito, Idän Maito ja Nurmeksen osuusmeijeri perustivat Maitokaari Oy:n, jolle siirtyi osuuskuntien jalostustoiminta ja henkilöstö. Normilk Oy ja Promilk Oy tekivät vastaavaa työtä pohjoisemmassa Suomessa Valion rakentajana. Nämä yhtiöt toimivat apuyhtiöinä rakenneratkaisujen toteuttamisessa ja fuusioprosessissa.

Valio on 110 vuoden toimintansa aikana luonut maidontuotantoon ja meijeriteknologiaan sekä tuotteisiin onnistuneita innovaatioita, jotka ovat nostaneet sen maailmanlaajuisesti meijeriyritysten kärkijoukkoon. Suomalaiset kuluttajat ovat myös vuodesta toiseen äänestäneet Valion elintarviketoimittajien kärkipaikoille tuotteiden laadun, toiminnan vastuullisuuden, ja ympäristöystävällisyyden mukaan. Olen ollut 17 vuotta eläkkeellä. Yhteistyöosuuskunnat ja Valio ovat mielestäni hoitaneet hyvin ja vastuullisesti tehtäväänsä maidontuottajain palvelijoina. 60-vuotiaan Tuottajain Maidon hallinto on vakaasti ja tuloksekkaasti hoitanut sille uskottua leiviskää niiden periaatteiden mukaisesti jotka Valiota perustettaessa sovittiin.

Valion henkilöstö on vastuullisesti ja aktiivisesti hoitanut sitä hiljaisen tiedon ja osaamisen perintöä joka on kertynyt 110 vuoden toiminnasta. Uusien innovaatioiden kehittäminen on Valion voimavara. Toivon että moniportaisesta hallinnosta nousee hyvillä valmiuksilla vastuullisen vuorovaikutuksen osaajia päätöstiimeihin ratkaisemaan uusia haasteita.

Lopuksi totean että Kymenlaakson Osuusmeijerin hallinto joutui fuusioratkaisussa temppelein harjalle ratkaisemaan Valion yhtenäisyyden kohtalon. Ratkaisu oli vaikea osuuskunnan toimintaidentiteetin tuntien. Se, että 1980-luvulla uudistettu Kouvolan tuoretuotemeijeri suljettiin, on tuonut pettymystä. Suomalaisen maidontuotannon toimintaedellytysten säilymisen kannalta ratkaisu oli onnekas, kun vertaa sitä esimerkiksi lihantuottajien ratkaisuun, kun näin jälkikäteen 20 vuoden aikaperspektiivillä arvioi asiaa.

INTO NUMMILA TOIMI:

Kymenlaakson Osuusmeijerin

- edustajistossa 1965
- hallintoneuvostossa vuodesta 1970, sen varapuheenjohtajana 1975–1988 ja puheenjohtajana 1989–1990

Tuottajain Maidon

- hallintoneuvoston puheenjohtaja 1991–1997

Valion

- hallintoneuvostossa 1992–1995
- hallituksen puheenjohtajana 1996–1997

Kuivamaito Oy:n

- hallintoneuvoston puheenjohtaja 1991–1994